

Prevajanje gerundija v Madame Bovary

Maša Horvat

Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
horvatmasa@gmail.com

Izvleček

V članku bom raziskovala, kako razlike v oblikoslovju in rabi izvornega in ciljnega jezika vplivajo na prevajanje neosebne glagolske oblike. Osredotočila se bom na prevajanje gerundija iz francoščine v slovenščino. Glede na redko rabo deležijskih oblik v slovenščini predpostavljam, da se ga prevaja predvsem z odvisnimi stavki in nominalizacijo. Analiza bo opravljena na izvorniku ter dveh slovenskih prevodih francoskega romana *Madame Bovary* avtorja Gustava Flauberta.

1. Uvod

V članku raziskujem različne načine prevajanja neosebne glagolske oblike, natančneje gerundija, iz francoščine v slovenščino. Te tematike sem se lotila zato, ker se mi zdi zanimiva in pomembna, saj odraža dejstvo, da primerljive oblike in popolne prevodne ustreznice gerundija v slovenščini sicer obstajajo, kar pa še ne pomeni, da lahko francoske strukture te vrste prevajamo dobesedno, saj se s tem ne približamo dejanski rabi v slovenskem jeziku.

Analiza primerov bo opravljena na francoskem izvorniku in slovenskih prevodih literarnega dela *Madame Bovary*, katerega avtor je francoski realist Gustave Flaubert (1821–1880). Roman je kot samostojna publikacija prvič izšel leta 1857. Izbrala sem ga zaradi pomembne vloge v francoski književnosti, skladenjsko izjemno bogatega jezika ter možnosti primerjave več različnih prevodov – v slovenščini imamo namreč kar tri. Prvi prevod Vladimirja Levstika, ki sem ga zaradi zastarelega jezika izločila iz analize, je pod naslovom *Gospa Bovaryjeva* izšel leta 1915. Isti avtor je leta 1953 izdal še en, nekoliko posodobljen prevod. Najnovejši prevod, ki je delo Suzane Koncut, nosi naslov *Gospa Bovary* ter je izšel leta 1998.

Glede na redko rabo deležniško-deležijskih oblik v slovenščini predpostavljam, da se gerundij prevaja predvsem z odvisnimi stavki in samostalniškimi oblikami. Menim, da so razlike med prevajalskimi rešitvami precejšnje, saj prevajalci različno zvesto sledijo izvornemu besedilu, pri čemer te razlike bolj kot na pomen in razumevanje bralca vplivajo na slog pisanja. Teoretičnemu uvodu bo sledil opis metodologije in analiza primerov, na podlagi katere želim ugotoviti, kako sta se tega problema lotila prevajalca, ter kritično ovrednotiti njune rešitve.

2. Neosebne glagolske oblike

2.1 Gérondif

Le gérondif ali gerundij je neosebna glagolska oblika, ki v stavku igra vlogo prislovnega določila in ima lastnosti prislova. Ima končnico *-ant*, pred njim pa vedno stoji predlog *en*. Uporablja se za izražanje preddobnosti ali istodobnosti, načina, vzroka, pogoja ali nasprotovanja. Z njim povežemo dve dejanji,

ki se odvijata istočasno in imata skupnega vršilca¹ (Riegel in drugi, 1994, 342).

2.2 Deležje

Deležijske oblike so nezložene neosebne glagolske oblike. Po Toporišču (2004, 403–405) poznamo:

- deležje na *-č²/-aje³* (izražata glagolsko dejanje, ki se vrši hkrati s kakim drugim dejanjem – istodobnost) in *-e⁴* (večinoma se rabi kot prislov načina),

- deležje na *-ši⁵* (izraža dejanje, ki se je dovršilo pred kakim drugim dejanjem – preddobnost; včasih postane prislov⁶).

V nasprotju s tradicionalno redko rabo so predvsem prekmurski pisci 18. stoletja deležja ohranjali za izražanje dobnosti. V 19. stoletju so se deležijske oblike kot učinkoviti skladenjski strnjevalci razširile kot knjižna (pisna) norma po celotnem slovenskem jezikovnem prostoru, vendar se v živem govoru niso nikoli prijele. Proti koncu 19. ter v 20. stoletju je zanimanje zanje precej upadlo, Toporišč pa jih v svoji slovnici vseeno ohranja, jih ločuje od deležnikov ter jim pripisuje glagolsko vlogo (Jesenšek, 1998, 315-316).

2.3 Teorija prevajanja

Danes se deležijske oblike v slovenščini ne uporabljajo pogosto, razen v prevodih političnih besedil, kamor prihajajo pod vplivom tujega izvornika. Običajno se jih razveže v vezalno ali vzročno in protivno priredje oziroma vzročno, pogojno ali dopustno podredje (Schlamberger, 2005).

¹ Nous avons eu cette mauvaise surprise *en rentrant* de vacances/*quand nous nous sommes rentrées* de vacances.

² *Sedeť* na vrtu, je bral časopis.

³ In starček od veselja plaka, *gledaje* slavnega junaka.

⁴ *Molče* poda desnico ji k slovesu.

⁵ Krpan prime brž kobilico in tovor ž njo, pa jo prenese vstran, da bi je voz ne podrl. /.../ Cesar, to *videvši*, veli kočijažu, da naj konje ustavi.

⁶ *Vštevši* Rezo smo bili tam trije.

Pogost postopek pri prevajanju teh oblik je tudi nominalizacija ali posamostaljanje, kjer se deležniško oz. deležijsko strukturo nadomesti s samostalnikom, ki ga običajno spremlja predlog.¹

3. Raziskava

3.1. Metodologija

Najprej sem iz štirih poglavij Madame Bovary izpisala vse primere rabe gerundija. Poglavja od V-VIII sem izbrala predvsem zaradi velikega števila primerov in vsebinske reprezentativnosti – sklepala sem, da bi tudi skladenske značilnosti lahko posplošili na celotno besedilo. Nato sem iz obeh prevodov izpisala prevajalske rešitve danih struktur, jih opredelila ter primerjala med seboj. V članku navajam le po en primer prevajanja z določenim postopkom oziroma strukturo (glej Tabela 1), saj bi bila tabela z vsemi primeri preobsežna in suhoparna.

3.2. Analiza primerov

Vseh francoskih primerov je 23. 11 jih je v obeh slovenskih verzijah prevedenih na enak način, od tega le 6 popolnoma enako. Pri dvanajstih sta prevajalca uporabila različna postopka oziroma strukturi.

Gerundij je samo enkrat preveden z deležjem na -č (1). Vežalno priredje (2) je uporabljeno desetkrat, od tega šestkrat samo v enem od prevodov. Enkrat se kombinira z izpustom glagola (2a), enkrat z deležijsko obliko na -e drugega glagola (2b) in enkrat z denominalizacijo (2c). Gerundij je v 12-ih prevodih nominaliziran (3), od tega se prevajalca ujemata pri prevodih treh stavkov. Enkrat se posamostaljenje kombinira s pridevnikom, ki dopolnjuje samostalniško obliko (3a). Le en primer je obakrat preveden z deležjem na -aje (4), poleg tega se ta oblika deležnika nekega drugega glagola pojavi še enkrat v kombinaciji z osebno glagolsko obliko obravnavanega glagola (5). Časovni odvisnik (6) je uporabljen devetkrat, od tega kar osemkrat usklajeno. Dvakrat je uporabljen za drug glagol (obravnavan je v glavnem stavku) (6a) in dvakrat v kombinaciji s prislovom (6b). Poleg tega je dvakrat uporabljen pogojni (7) in enkrat predmetni odvisnik (8). Glagolska oblika postane osebna v treh primerih, v enem v kombinaciji z izpustom drugega glagola (9), v dveh pa v kombinaciji z deležjem na -e (9b) oziroma -aje (9a). Za en primer je v obeh prevodih uporabljeni pridevnik vezan na osebno glagolsko obliko (10), poleg tega imamo še en primer prislovnega določila časa (11). Glagol je le enkrat popolnoma izpuščen (12).

3.3. Komentar

Analiza rezultatov kaže, da se gerundij iz francoščine prevaja zelo raznoliko. Teza, da se bo redka raba deležniško-deležijskih oblik poznala pri prevodih ter da sta se prevajalca posluževala predvsem nominalizacije in odvisnih stavkov, se je izkazala za resnično, pri čemer velik delež rešitev pripada tudi

vežalnemu priredju. Prevajalca sta se pri več kot polovici primerov zadeve lotila na različna načina, vendar je večina njunih odločitev slovnično pravih in pomensko korektnih. Kritično ovrednotiti bi se ju dalo bolj na podlagi sloga pisanja, kar pa ni namen tega članka. Ker nobeden od njiju ni veliko uporabljal deležij, bi lahko rekli, da nista zvesto sledila izvirniku, vendar bi bila ta trditev nekorektna, saj je pri prevajanju prav toliko kot zvestoba izvirnemu besedilu pomembno imitiranje dejanske rabe slovenskega knjižnega jezika.

4. Zaključek

Hipoteza, da se gerundij v slovenščino bolj kot z ustreznimi deležijskimi oblikami prevaja na druge načine, se je izkazala za pravilno. Kot sem predvidevala, se najpogosteje uporabljajo postopek nominalizacije ter odvisni stavki, predvsem časovni odvisniki. Poleg tega velik delež rešitev pripada tudi vežalnemu priredju. Razlike med prevodoma so precejšnje, vendar se je težko opredeliti, kateremu od prevajalcev pripisati večjo zvestobo izvirniku. Glede na to, da sta deležja uporabila v redkih primerih, bi lahko oba obtožili, da nista sledila francoskemu besedilu, vendar je po drugi strani sledenje dejanski rabi slovenskega knjižnega jezika prav toliko ali pa še bolj pomembno. Poleg tega je večina rešitev tako slovnično kot pomensko pravih, razlike pa so delno tudi posledica drugačnega sloga pisanja. Tega pa se ne da popolnoma objektivno opredeliti kot dobrega oziroma slabega, saj je to stvar okusa vsakega posameznega bralca. Osebnost mi je bolj pri srcu prevod Suzane Koncut, ki kljub temu, da se včasih oddalji od izvirnih oblik, uporablja sodobnejši jezik in slog, ki je modernemu bralcu bližje. Po drugi strani pa je Flaubert avtor 19. stoletja in predstavnik realizma, v katerem so tako v francoščini kot tudi v našem jeziku veljale drugačne jezikovne norme kot dandanes. Morda se s prilagajanjem drugemu času izgubi nekoliko izvirne umetnosti in ostrine.

Prevajanje tako pogosto rabljene glagolske oblike, kot je francoski gerundij, je nedvomno problematika, ki jo je težko kompleksno obdelati v krajšem članku. Na uporabo vpliva veliko dejavnikov, od avtorjevega sloga pisanja ter obdobja in okolja, iz katerega izhaja, do jezikovnih norm in modnih smernic v pisanju. Prevajalčeve rešitve so prav tako kombinacija osebnih odločitev in preferenc ter uveljavljenih pravil v jeziku. Zanimivo bi bilo obdelati temo še z druge perspektive, torej s slovenščino kot izvirnim jezikom in prevajanjem slovenskih deležijskih in deležniških oblik kot prevajalskim problemom.

5. Bibliografija

5.1. Viri

- Flaubert, Gustave, 1983: *Madame Bovary: Moeurs de province*. Paris: Le Livre de Poche.
- Flaubert, Gustave, 2005: *Gospa Bovary: značajji s podeželja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Flaubert, Gustave, 1996: *Gospa Bovaryjeva*. Ljubljana: DZS.

¹ En éveillant – ko se je prebujal – med prebujanjem

5.2. Literatura

- Halmøy, Odile, 2003: *Le Gérondif en Français*. Paris: Ophrys.
 Jesenšek, Marko, 1998: *Deležniki in deležja na -č in -ši: Razširjenost obliki v slovenskem knjižnem jeziku 19.stoletja*. Maribor: Slavistično društvo Maribor.
 Riegel, Martin in Jean-Christophe Pellat, 1997: *La Grammaire Méthodique du Français*. Paris: Presses Universitaires de France.

- Schlamberger Brezar, Mojca, 2005: Nekatere skladenjske značilnosti prevodov iz francoščine v slovenščino – lekcija iz kontrastivne slovnice. Mikolič, Vesna in Karin Marc Bratina (ur.): *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Založba Annales. 261–268.
 Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

6. Dodatek

Tabela s primeri

	Izvirnik	Prevod
1	...et se demandait, <i>en rêvant</i> , ce qu'on en ferait...	...in se <i>sanjajoč</i> vpraševala, kaj bi neki storili z njim...
2	...on regarde les étoiles <i>en faisant</i> des projets.	...opazuje zvezde <i>in kuje</i> načrte.
2a	...et se demandait, <i>en rêvant</i> , ce qu'on en ferait...	...in <i>sanjarila</i> , kaj neki bi naredili z njim...
2b	...hommes /.../ qui souriaient silencieusement, <i>en poussant</i> leur queue.	...gospode /.../; <u>molče</u> so se smejali <i>in suvali</i> s palicami.
2c	...des cavaliers passèrent <i>en riant</i> , avec des cigares à la bouche.	...jih je prehitela družba gospodov na konjih; <i>smejali so se in kadili smotke</i> .
3	...qu'elle chantait à demi-voix, tout <i>en poussant</i> son anguille.	...in jih <i>med šivanjem</i> polglasno prepevala.
3a	Il fumait <i>en avançant</i> les lèvres...	Kadil je z <i>našobljenimi ustnicami</i> ...
4	Un domestique, derrière sa chaise, lui nommait tout haut, dans l'oreille, les plats qu'il désignait du poids <i>en bégayant</i> ...	Sluga je stal za njegovim stolom in mu na uho glasno narekoval imena jedi, ki jih je <i>jecljaje</i> kazal s prstom...
5/9a	...hommes /.../ qui souriaient silencieusement, <i>en poussant</i> leur queue.	...gospode /.../, ki so /.../ nemo <u>smehljaje se</u> <i>udarjali</i> s palicami.
6	Emma frissonna de toute sa peau <i>en sentant</i> ce froid dans sa bouche.	Emmo je po celem telesu spreletel drget, <i>ko je v ustih začutila</i> njegov hlad.
6a	...le maître de musique passait <i>en saluant</i> , avec sa boîte à violon.	...učitelj glasbe ji je <i>pomahal</i> , <i>ko se je z violino v kovčku</i> pripeljal mimo.
6b	...elle se disait <i>en s'éveillant</i>je pomislila <i>zjutraj</i> , <i>ko je odprla oči</i> ...
7	...qu'on ne crût pas au château outrepasser les bornes de la condescendance, ni d'autre part commettre une maladresse, <i>en invitant</i> le jeune ménage.	...v gradu so torej menili, da ne prestopijo meja priljudnosti in spodobnosti, <i>če povabijo</i> mlado dvojico.
8	Les guides molles battaient sur sa croupe <i>en s'y trempant</i> d'écume...	Ohlapne vajeti so ga udarjale po hrbtu, <i>kjer jih je močila</i> pena...
9	Charles, assis devant Emma, dit <i>en se frottant</i> les mains d'air heureux...	Charles si je za mizo Emmi nasproti s srečnim obrazom <i>pomel roke</i> ...
9b	Chaque bête s'agitait dans sa stalle, quand on passait près d'elle, <i>en claquant</i> de la langue.	Vsaka žival se je oglasila v svoji staji, če si <u>mimogrede</u> <i>tlesknil</i> z jezikom.
10	...allaient <i>en s'éclaircissant</i> vers la surface d'email.	...ki <u>so</u> /.../ <i>postajale</i> proti svetlikajoči se površini <i>vedno svetlejše</i> .
11	...le pauvre Jésus, qui tombe <i>en marchant</i> sous sa croix.	...ubogega Jezusa, ki je <i>spotoma</i> padal pod križ.
12	...le pauvre Jésus, qui tombe <i>en marchant</i> sous sa croix.	...ubogega Jezusa, ki pada pod težo svojega križa.

Tabela 1